യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 6
(നിർവാണ+പ്രകരണം ഉത്തരാർധം)/സർഗം 45

ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
ഇതി വിശ്രാന്തവാനേഷ മനോഹരിണകോ്ഽരിഹൻ .
തത്രൈവ രതിമായാതി ന യാതി വിടപാന്തരമ് .. 1
ഏതാവതാഥ കാലേന സ വിവേകദ്രുമഃ ഫലമ് .
അന്തസ്ഥം പരമാർഥാത്മ ശനൈഃ പ്രകടയത്യലമ് .. 2
ധ്യാനദ്രുമഫലം പുണ്യൗ തദസൗ സ്വമനോമൃഗഃ .
അധഃസ്ഥിതഃ പ്രാന്തഗതം തസ്യ പശ്യതി സത്തരോഃ .. 3
ആരോഹതി നരോ വൃക്ഷം തദാസ്വാദയിതും ഫലമ് .
അന്യവർഗപരിത്യാഗോ വിതതാധ്യവസായവാൻ ..
വിവേകവൃക്ഷപാന്നാമ വൃത്തീസ്ത്യജതി ഭൂഗതാഃ .
ഉന്നതം പദമാസാദ്യ ഭൂയോ നാധഃ സമീഹതേ .. 5
തേനോത്തമഫലാർഥേന സംസ്കാരാൻപ്രാക്തനാനസൗ .
വിവേകപാദപാരൂഢസ്ത്യജത്യഹിരിവ ത്വചമ് .. 6
ഹസത്യുച്ചൈഃ പദാരൂഢമാത്മാനഭവലോകയൻ .
ഏതാവന്തമഹം കാലം കൃപണഃ കോ്ഽഭവം ത്വിതി .. 7
കരുണാദിഷു തേഷ്വസ്യ ഭ്രമഞ്ഛാഖാന്തരേഷു സഃ .
ലോഭവ്യാലമധഃ കുർവൻസമ്രാഡിവ വിരാജതേ .. 8
ഹൃദയേന്ദോർഗലശ്രേണീ ദുഃഖാബ്ജതിമിരാവലിഃ .
കൃഷ്ണായഃശൃങ്ഖലാതൃഷ്ണാ ദിനാനുദിനമുജ്ഝതി .. 9
ഉപേക്ഷതേ ന സംപ്രാപ്തം നാപ്രാപ്തമഭിവാഞ്ഛതി .
സോമസൗമ്യോ ഭവത്യന്തഃ ശീതലഃ സർവവൃത്തിഷു .. 10
ശാസ്ത്രാർഥപല്ലവേഷ്വേവ നിഷണ്ണാത്മാവതിഷ്ഠതേ .
ഉന്നതാവനതാ യാതാ അധഃ പശ്യഞ്ജഗദ്ഗതീഃ .. 11
ഭീമദ്രുമലതോത്കീർണപുഷ്പപ്രകരദന്തുരാഃ .
പ്രാക്തനീഃ സ്വാഃ സ്ഥലീഃ പശ്യൻഹസത്യന്തർവരാകതാമ്..12
തേഷു തത്സ്കന്ധദേശേഷു തഥോഡ്ഡീനവിഡീനയാ .
ഹാരിണ്യാ വിഹരഞ്ജാത്യാ രാജേവ പരിരാജതേ .. 13
പുത്രദാരസമഗ്രാണി മിത്രാണി ച ധനാനി ച .
ജന്മാന്തരകൃതാനീവ സ്വപ്നജാനീവ പശ്യതി .. 14
രാഗദ്വേഷഭയോന്മാദമാനമോഹമഹത്തയാ .
നടസ്യേവാസ്യ ദൃശ്യന്തേ ശീതലാമലചേതസഃ .. 15
ഉന്മത്തചേഷ്ടിതാകാരാ ഹസത്യപി പുരോഗതാഃ .
തരങ്ഗഭങ്ഗുരാധാരാഃ സംസാരസരിതോ ഗതീഃ .. 16
ന സ ചേതയതേ കാശ്ചില്ലോകദാരധനൈഷണാഃ .
അപൂർവപദവിശ്രാന്തോ ജീവന്നേവ യഥാ ശവഃ .. 17
കേവലം കേവലേ ശുദ്ധേ ബോധാത്മനി മഹോന്നതേ .

ദത്തദൃഷ്ടിഃ ഫലേ തസ്മിൻപരം സമധിരോഹതി .. 18
സ്മൃത്വാ സ്മൃത്വാപദഃ പൂർവ സംതോഷാമൃതപോഷിതഃ .
അർഥാനാമപ്യനർഥാനാം നാശേഷു പരിതുഷ്യതി .. 19
വ്യവഹാരേഷു കാര്യേഷു ഭോഗസംപാദകേഷ്വപി .
പരമുദ്വേഗമായാതി സനിദ്ര ഇവ ബോധിതഃ .. 20
ദീർഘാ+ധ്യഗ ഇവോദാരാമനാരതമബാധിതാമ് .
ചിരം മൗർഖ്യശ്രമാ+ക്രാന്തോ വിശ്രാന്തിമഭിവാഞ്ഛതി .. 21
നിഃശ്വാസബോധിതോ∫പ്യഗ്നിരനിന്ധന ഇവാത്മനി .
ശ്വാസമാത്രസമോ∫പ്യന്തരതിഷ്ഠന്നേവ ശാമ്യതി .. 22
ആപതന്തീം ബലാദേവ പദാർഥേഷ്വരതിം ശനൈഃ .
ന ശക്നോതി നിരാകർതും ദൃഷ്ടിമത്ര ച്യുതാമിവ .. 23
താം മഹാപദവീം ഗച്ഛൻപരമാർഥഫലപ്രദാമ് .
ഭൂമികാമപ്യുപായാതി വചസാമപ്യഗോചരാമ് .. 24
കുതോ∫പ്യചേഷ്ടിതേഷ്വേവ സംപ്രാപ്തേഷു വിധേർവശാത് .
ഭോഗേഷ്വരതിമായാതി പാന്ഥോ മരുമഹീഷ്വിവ .. 25
ഘൂർണഃ ക്ഷീണ ഇവാനന്ദീ സുപ്തഃ സംസാരവൃത്തിഷു .
അന്തഃപൂർണമനാ മൗനീ കാമപി സ്ഥിതിമൃച്ഛതി .. 26
സ താദൃഗ്രൂപതാമേത്യ പരമാർഥഫലസ്യ തത് .
ക്രമാന്നികടമാപ്നോതി ഖഗോ∫ഗപദവീമിവ .. 27
തതസ്തദഖിലാം ബുദ്ധിം വിഹായ വിയതാ സമഃ .
ഗൃഹ്ണാത്യഥാസ്വാദയതി ഭുങ്ക്തേ∫ഥ പരിതൃപ്യതി .. 28
സംകല്പാർഥപരിത്യാഗാദ്ദിനാനുദിനമാതതാ .
ശുദ്ധസ്വഭാവവിശ്രാന്തിഃ പരമാർഥാപ്തിരുച്യതേ .. 29
ഭേദബുദ്ധിർവിലീനാർഥാ∫ഭേദ ഏവാവശിഷ്യതേ .
ശുദ്ധമേകമനാദ്യന്തം തദ്ബ്രഹ്മേതി വിദുർബുധാഃ .. 30
ലോകൈഷണാവിരക്തേന ത്യക്തദാരൈഷണേന ച .
ധനൈഷണാവിമുക്തേന തസ്മിന്വിശ്രമ്യതേ പദേ .. 31
പരേണ പരിണാമേന മിഥശ്ചിത്പരമാർഥയോഃ .
താപേന ഹിമലേഖേവ ഭേദബുദ്ധിർവിലീയതേ .. 32
തജ്ജ്ഞസ്യാകൃഷ്ടമുക്തസ്യ സ്വഭാവേഷ്വൂപമാം വിനാ .
സ്ഥിതിഃ സ്രഗ്ദാമകസ്യേവ ന സംഭവതി കാചന .. 33
യഥാ∫പ്രകടിതാങ്ഗാന്തഃസംസ്ഥിതാ ശാലഭഞ്ജികാ .
ന സതീ നാസതീ സ്തമ്ഭേ തഥാ വിശ്വസ്ഥിതിഃ പരേ .. 34
ധ്യാനം ന ശക്യതേ കർതും ന ചൈതദുപയുജ്യതേ .
അബോധേന വിബുദ്ധസ്തു സ്വയമത്രൈവ തിഷ്ഠതി .. 35
ആത്യന്തികീ വിരസതാ യസ്യ ദൃശ്യേഷു ദൃശ്യതേ .
സ ബുദ്ധോ നാ പ്രബുദ്ധസ്യ ദൃശ്യത്യാഗേ ഹി ശക്തതാ .. 36
ദൃശ്യസ്യ ബോധതാബോധോ യോ ബോധാദപരിക്ഷയഃ .
സ സമാധാനശബ്ദേന പ്രോച്യതേ സുസമാഹിതേഃ .. 37
ദ്രഷ്ടൃദൃശ്യൈകതാരൂപഃ പ്രത്യയോ മനസോ യദാ .

സ തദേകസമാധാനേ തദാ വിശ്രാമ്യതി സ്വയമ് .. 38
സ്വഭാവോ ദൃശ്യവൈരസ്യമേവ തത്ത്വവിദോ നിജഃ .
ദൃശ്യസ്പന്ദനമേവാഹുരതത്ത്വജ്ഞത്വമുത്തമാഃ .. 39
അതജ്ജ്ഞായൈവ വിഷയാഃ സ്വദന്തേ ന തു തദ്വിദഃ .
ന ഹി പീതാമൃതായാന്തഃ സ്വദതേ കടു കാഞ്ജികമ് .. 40
വിതൃഷ്ണസ്യാത്മനിഷ്ഠത്വാദേഷണാത്രയമുജ്ഝതഃ .
ജ്ഞസ്യാപ്യനിച്ഛതോ ധ്യാനമർഥായാതം പ്രവർതതേ .. 41
ബോധഃ സ്ഫുരതി തൃഷ്ണായാഃ സൈവ യസ്യ ന വിദ്യതേ .
തസ്യ സ്വരൂപമുത്സൃജ്യ ക്വാസൗ തിഷ്ഠതി കഃ കഥമ് .. 42
ജ്ഞസ്യാനാരാധകോ ധ്യേയബോധോ നയതു യോ ഭവേത് .
അനന്താ സാ വിതൃഷ്ണസ്യ നിർവിഭാഗോദിതഃ സ്വയമ് ..43
അനന്തമപതൃഷ്ണസ്യ സ്വയമേവ പ്രവർതതേ .
ധ്യാനം ഗലിതപക്ഷസ്യ സംസ്ഥാനമിവ ഭൂഭൃതഃ .. 44
ശുദ്ധബോധാത്മനി ജ്ഞത്വാദസമാഹിതതോദിതാ .
ന ജാതു സുസമിദ്ധേഽഗ്നൗ ഘൃതവിന്ദോരവസ്ഥിതിഃ .. 45
പരം വിഷയവൈതൃഷ്ണ്യം സമാധാനമുദാഹൃതമ് .
ആഹൃതം യേന തന്നൂനം തസ്മൈ നൃബ്രഹ്മണേ നമഃ .. 46
നൂനം വിഷയവൈതൃഷ്ണ്യേ പരിപ്രൗഢിമുപാഗതേ .
ന ശക്നുവന്തി നിർഹർതും ധ്യാനം സേന്ദ്രാഃ സുരാസുരാഃ .. 47
പരം വിഷയവൈതൃഷ്ണ്യം വജ്രധ്യാനം പ്രസാധ്യതാമ് .
ഭേദേ വിഗലിതേ ജ്ഞാനാദന്യധ്യാനതൃണേന കിമ് .. 48
മൂർഖസ്ഥോ വിശ്വശബ്ദാർഥോ നാമൂർഖവിഷയസ്തഥാ .
തജ്ജ്ഞാജ്ഞയോസ്തയോശ്ചൈവ വിശ്വവിശ്വേശയോസ്തഥാ .. 49
യത്രൈകീഭൂയ കചനം തത്ര വിശ്രാമ്യതാം ബുധാഃ .
ബോധഭൂമിഷു സിദ്ധാനാമർഥാനാം വാ വിവേകിനാമ് .. 50
സത്താസത്തേ ദ്വയൈക്യേ ച നിർണീതേ നേഹ കേനചിത് .
ഉപായ ഏകഃ ശാസ്ത്രാർഥോ ദ്വിതീയോ ജ്ഞസമാഗമഃ .. 51
ധ്യാനം തൃതീയം നിർവാണേ ശ്രേഷ്ഠസ്തത്രോത്തരോത്തരഃ .
ജീവാദർശാന്മിഥോ രൂപം ഗൃഹ്ണാത്യേഷാ മഹദ്വപുഃ .. 52
ജഗത്യുദേതി സംഘട്ടാദാവിശേഷം സമേ സമേ .
ജ്ഞാതപൂർവാപരാശേഷജഗദഷ്ടാപദസ്ഥിതേഃ .. 53
ഏകസിദ്ധൗ ദ്വയോഃ സിദ്ധിർബോധവൈതൃഷ്ണ്യദീപയോഃ .
മതിവാത്യാധുതോ വ്യോമ്നി ദഗ്ധോ ജ്ഞാനാഗ്നിനാഖിലഃ .. 54
ജഗത്തൂലഃ പരേ ശാന്തേ ന ജാനേ ക്വാശു ഗച്ഛതി .
ചിത്രാഗ്നിനേവ ബോധേന തേന ജാഡ്യം ന ശാമ്യതി .. 55
നിർമൂലാപി ജഗദ്ഭ്രാന്തിരേഷ്യേനാശു ന വിലീയതേ .
യഥാജ്ഞസ്യ ജഗജ്ജ്ഞപ്തിരപജ്ഞാനാത്പ്രദീപ്യതേ .. 56
തഥാ ജ്ഞസ്യ പരിജ്ഞാനാത്തദജ്ഞപ്തിഃ പ്രദീപ്യതേ .
തജ്ജ്ഞസ്യാജ്ഞജഗജ്ജ്ഞപ്തിശബ്ദാർഥരഹിതാ സ്ഥിതാ .. 57
യഥാസ്ഥിതൈവ ത്രിജഗജ്ജ്ഞപ്തിശ്ചിത്ര ഇവോദിതാ .

ശൂന്യത്വേനൈവ രചിതാ സുപ്തത്വേനേവ നിർമിതാ .. 58
ഭാസതേ ഭാമയീ വാഞ്ഛാ ജഗജ്ജ്ഞപ്തിർജ്ഞചേതസി .
നൂനം ബോധ്യേ്വിമൂഢസ്യ നാഹംതാ ന ജഗത്സ്ഥിതിഃ .. 59
ഭാസതേ പരമാഭാസരൂപിണഃ കാപ്യവസ്ഥിതിഃ .
ബോധാബോധാത്മകം ചിത്തം ഭാതി ശുഷ്കാർദ്രകാഷ്ഠവത് .. 60

ബോധാദേകം ജഗദ്ഭാവൈർജാഡ്യാന്നാത്മത്വമാഗതമ് .
മിഥോ ബോധാദ് ദ്വിവ-ദതി/ മൈത്രീം ഭജതി ബോധതഃ .. 61
യ ഏവാസ്യാധികോ ഭാഗസ്തന്മയത്വേന തിഷ്ഠതി .
ബുധഃ സതത്ത്വം നാവൈതി ജഗതോ്ഭാവഭാവയോഃ .. 62
ജാഗ്രത്സ്വപ്നസുഷുപ്താനാം സ്വഭാവമിവ തുര്യഗഃ .
വാസനൈവ മനഃ സേയം സ്വവിചാരേണ നശ്യതി .. 63
അവസ്തുത്വാദതോ മോക്ഷോ നാത്മനാശേ പ്രവർതതേ .. 64

ധ്യാനദ്രുമാത്സ്വയമുപോഢമനല്പപാകാത്
കാലേന ബോധമുപ-യാത-വതഃ ക്രമേണ .
ഭുക്ത്വാ രസായനഫലം പരബോധമാദ്യ-
മിച്ഛന്മനോഹരിണകോ നിഗഡാദ്വിമുക്തഃ .. 65

ഇത്യാർഷേ ശ്രീവാസിഷ്ഠമഹാരാമായണേ ബാല്മീകീയേ മോക്ഷോ-പായേഷു
നിർവാണപ്രകരണേ ഉത്തരാർധേ മനോ-ഹരിണകോ-പാ+ഖ്യാനം നാമ പഞ്ച-
ച+ത്വാരിംശഃശ് സർഗഃ ..45..
ഓം
CHECKED BY GURU P.R.IYER
15.12.2023